

ГУРТІЄВА ЛЮДМИЛА МИКОЛАЇВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності, кандидат юридичних наук, доцент*

ЛУКАШКІНА ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА ПІДСТАВІ УГОД

Кримінальне провадження на підставі угод є одним із видів особливих порядків кримінального провадження. Як свідчить судова практика, такий порядок застосовується доволі часто, крім того, спостерігається тенденція до збільшення проваджень на підставі угод. Так, відповідно до судової статистики у 2020 році усього на розгляді місцевих загальних судів перебувало 205 168 кримінальних проваджень. Розглянуто усього 108 635 кримінальних проваджень. Із них із ухваленням вироку – 79 477, у тому числі із затвердженням: угоди про примирення – 7 872 (9,9% від розглянутих із ухваленням вироку), угоди про визнання винуватості – 9 727 (12,2%). У затвердженні угоди відмовлено та повернуто прокурору 383 кримінальних провадження для продовження досудового розслідування. Порівняно із попередніми роками кількість розглянутих судами із ухваленням вироку кримінальних проваджень із затвердженням угод поступово збільшується (2019 рік – 22,1%, 2018 рік – 21,9%, 2017 рік – 21,3%, 2016 рік – 19%) [1].

Разом з тим, врегулювання процесуального порядку кримінального провадження на підставі угод у КПК України [2] (далі – КПК) потребує подальшого вдосконалення. На це справедливо звертається увага в юридичній літературі [3, 4, 5 та ін.]. У даному дослідженні ми звернемо увагу лише на окремі недоліки законодавчого врегулювання положень щодо: **1)** складу учасників судового засідання у кримінальному провадженні на підставі угод (ч. 2 ст. 474 КПК); **2)** повноважень суду щодо перевірки наявності умов та підстав затвердження угоди.

1. За чинною редакцією ч. 2 ст. 474 КПК України: *"Розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди з повідомленням інших учасників судового провадження. Відсутність інших учасників судового провадження не є перешкодою для розгляду."*

Виходячи з вказаних положень участь прокурора є обов'язковою тільки у судовому провадженні щодо розгляду угоди про визнання винуватості (оскільки прокурор є стороною такої угоди (п. 2 ч. 1 ст. 468 КПК). Проте такий підхід є неприпустимим та неузгодженим з іншими положеннями КПК, зокрема з ч. 2 ст. 314 КПК, а також ч. 2 ст. 318 КПК та

ч. 1 ст. 324 КПК (якщо угода розглядається на стадії судового розгляду). Так, за ч. 2 ст. 314 КПК: "підготовче судове засідання відбувається за участю прокурора..."; за ч. 2 ст. 318 КПК "судовий розгляд здійснюється з обов'язковою участю сторін кримінального провадження ..." (а прокурор є стороною кримінального провадження з боку обвинувачення (п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК)); за ч. 1 ст. 324 КПК "якщо в судове засідання не прибув ... прокурор, ... суд відкладає судовий розгляд, ...". Зазначимо, що свого часу Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ звертав увагу на наступне: "З огляду на затвердження прокурором обвинувального акта та можливість оскарження ним вироку суду першої інстанції на підставі угоди, в тому числі й угоди про примирення, його участь у судовому засіданні під час її розгляду має бути обов'язковою" [6, абз. 3 п. 15]).

Крім того, згідно з п. 2 ч. 7 ст. 474 КПК суд може відмовити в затвердженні угоди, якщо умови угоди не відповідають інтересам суспільства, а інтереси суспільства в судовому провадженні відстоює прокурор. На стадії досудового розслідування прокурор (слідчий) зобов'язан лише проінформувати підозрюваного та потерпілого про їхнє право на примирення, роз'яснити механізм його реалізації та не чинити перешкод в укладенні угоди про примирення (ч. 7 ст. 469 КПК). Якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт з підписаною сторонами угодою надсилається до суду (ч. 1 ст. 474 КПК). Отже, свою позицію щодо відповідності угоди про примирення інтересам суспільства прокурор може висловити лише в суді.

Таким чином, у ч. 2 ст. 474 КПК доцільно чітко зазначити, що участь прокурора є обов'язковою у судовому провадженні щодо розгляду як угоди про визнання винуватості, так і угоди про примирення. Також звернемо увагу, що відповідно до п. 9 ч. 2 ст. 52 КПК обов'язкова участь захисника забезпечується "у разі укладення угоди між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості – з моменту ініціювання укладення такої угоди".

На підставі викладеного пропонуємо внести доповнення до положень ч. 2 ст. 474 КПК та викласти її у наступній редакції: "Розгляд щодо угоди проводиться судом під час підготовчого судового засідання за обов'язкової участі сторін угоди *та прокурора, незалежно від того, чи є він стороною угоди*. Участь захисника є обов'язковою під час розгляду угоди про визнання винуватості. ..." Вказана пропозиція спрямована на забезпечення як прав та законних інтересів учасників угоди (зокрема, потерпілого, обвинуваченого), так й інтересів суспільства.

2. Законодавче врегулювання повноважень суду щодо перевірки наявності умов та підстав затвердження угоди також потребує вдосконалення, на що ми вже звертали увагу [6, с.309-311; 7, с.38-39]. У ч. 6 ст. 474 КПК закріплено повноваження суду тільки щодо перевірки добровільності укладення угоди: а) витребувати документи, у тому числі скарг підозрюваного чи обвинуваченого, подані ним під час кримінального провадження, та рішення за наслідками їх розгляду; б) викликати в судове засідання осіб та опитувати їх.

З нашої точки зору, суд повинен мати право витребувати будь-які документи, які мають значення для прийняття рішення (у тому числі матеріали досудового розслідування, які були відкриті іншої стороною (ст. 290 КПК)). На це звертав увагу й Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ звертав увагу [6, абз. 1 п. 15]. Такий підхід обумовлено тим, що на стадії підготовчого провадження у разі затвердження угоди суд ухвалює вирок (ч. 1 ст. 475 КПК), яким закінчує провадження у першій інстанції. Отже, з метою забезпечення можливості суду оперативно перевірити умови та підстави затвердження угоди та ухвалення законного та обґрунтованого вироку пропонуємо перше речення ч. 1 ст. 474 КПК викласти у наступній редакції: "Якщо угоди досягнуто під час досудового розслідування, обвинувальний акт разом з *матеріалами досудового розслідування*, *якщо було відкрито у порядку 290 КПК*, а також підписана сторонами угода невідкладно направляються до суду."

Крім того, вважаємо, що застосування законодавцем термінології "опитати осіб" ускладнює розуміння правової природи як самої процесуальної дії, так і отримання під час її проведення результатів. Доцільніше закріпити повноваження суду викликати в судові засідання осіб для допиту. Зазначимо, що за ч. 1 ст. 134 КПК суд здійснює судовий виклик з метою забезпечення явки особи, у тому числі для отримання показань, а показання можуть бути отримані тільки під час допиту (ч. 1 ст. 95 КПК). У постанові ККС ВС від 28.01.2021 р. у справі № 390/361/15-к (провадження № 51-1609км20) також була сформульована позиція, що показання є самостійним процесуальним джерелом доказів лише в тому випадку, коли вони надаються під час допиту [9] .

Список використаної літератури:

1. Кравченко С., Бабанли Р. Кримінальне судочинство: що говорить судова статистика. Публікації. Блогі. Судебно-юридическая газета. 03 апреля 2020. URL: <https://sud.ua/ru/news/publication/165244-kriminalne-sudochinstvo-schogovorit-sudova-statistika-1dbab0>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
3. Гловюк І.В. Деякі аспекти доказування у кримінальному провадженні на підставі угод. Порівняльно-аналітичне право. № 3-1/2013. С.343-346.
4. Неледва Н.В. Угода про визнання винуватості: сучасний стан та перспективи вдосконалення. Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року: ідеологія та практика правозастосування: колективна монографія / За заг. ред. Ю.П. Аленіна; відпов. за вип. І.В. Гловюк. Одеса: Видавничий дім "Тельветика", 2018. С.1003-1024
5. Твердохліб М.Г. Проблеми законодавчого вдосконалення кримінального провадження на підставі угод. Порівняльно-аналітичне право. № 1. 2016. С.358-361.
6. Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод: постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 11.12.2015 р. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013740-15#Text>

7. Гуртієва Л.М. Засоби збирання та перевірки доказів судом на стадії підготовчого провадження у кримінальному процесі України. Вісник Чернівецького факультету Національного університету "Одеська юридична академія": збірник наукових статей. Чернівці, 2015. № 4. С.306-314.
8. Гуртієва Л.М., Лукашкіна Т.В. Судові рішення у кримінальному провадженні України: навч.-метод. посібник. Одеса: Фенікс, 2017. 112с.
9. Постанова ККС ВС від 28.01.2021 р. у справі № 390/361/15-к (провадження № 51-1609км20) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94553312>

Ключові слова: кримінальне провадження, угода про визнання винуватості, угода про примирення, прокурор.

Ключевые слова: уголовное судопроизводство, соглашение о признании вины, соглашение о примирении, прокурор.

Key words: criminal proceedings, plea bargaining, agreement on reconciliation, prosecutor.

МУРЗАНОВСЬКА АЛІНА ВЛАДИСЛАВІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу, детективної
та оперативно-розшукової діяльності,
кандидат юридичних наук, доцент*

ВІДНОВНЕ ПРАВОСУДДЯ: ОКРЕМІ МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКИ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Сучасний світ характеризується процесами глобалізації, взаємопроникненням культур та економік, зростаючим впливом інформаційних технологій, і як наслідок – значним ускладненням соціальних відносин та виникаючих конфліктів, для вирішення та врегулювання яких необхідні й відповідні підходи та способи їх вирішення. Відносно новим явищем у кримінальному процесі, що відповідає сучасним реаліям, можна назвати відновне правосуддя, яке вимагає переосмислення кримінального судочинства з погляду принципово нової парадигми.

З іншого боку актуалізується питання щодо диференціації кримінально-процесуальної форми, яка розглядається як: специфічний спосіб (метод) (глобальна та локальна); спосіб юридичної техніки; певна форма спеціалізації (функціональна та структурна); як принцип тощо [докладніше: 6, с. 185-213; 5, с. 42-45], проте головним при цьому є доведена часом доцільність та користь диференційованих порядків провадження, а диференціація кримінального судочинства є «історичною тенденцією, і всі сучасні держави Європи прагнуть її розширення» [5, с. 45-46].

Як зазначається в літературі, жодна судова система не може забезпечити ефективне вирішення всіх категорій кримінальних правопорушень, і Україна тут не виняток. Основною рушійною силою розвитку